

ปอเนาะ (Pondok) : แหล่งพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ วัย 12 ปีขึ้นไป ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

พิสุทธิ์ บุญเจริญ¹

ความหมายของปอเนาะ (Pondok)

ปอเนาะ มีความหมายใน 2 ลักษณะคือ

1. ที่พัก

ลักษณะเป็นกระท่อมที่พักสำหรับบุตรหลานของชาวไทยมุสลิมที่เข้าไปเรียนศาสนากับโต๊ะครูตามหลักการแห่งศาสนาอิสลาม จำต้องสร้างที่พักอาศัยขึ้น มีลักษณะเป็นกระท่อมหลังเล็ก ๆ ที่เรียกว่า Pondok (อ่านว่า ฟุนดุก เป็นภาษาอาหรับ ต่อมาเพี้ยนมาเป็น ปอเนาะ ในภาษาไทย) สร้างขึ้นบริเวณใกล้ ๆ สถานที่เรียนศาสนา ซึ่งอาจเป็นโรงเรียน มัสยิด สุเหร่า บาลาเฮาะหรือบ้านโต๊ะครู ลูกหลานของชาวไทยมุสลิมจะมาพำนักพักพิงอยู่ในปอเนาะนี้ตลอดทั้งเวลาที่เรียนกับโต๊ะครู อาจใช้เวลาตั้งแต่ 4-10 ปี โดยประมาณ

2. สถานที่เรียนศาสนา

ดร.โมหัมหมัด อับดุลกาเดร์ (ม.ป.ป. : 1) ให้ความหมายของคำว่าปอเนาะไว้ว่า หมายถึง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

สมาน ใจปราณี (ม.ป.ป. : 1) กล่าวว่า เดิมคำว่า ปอเนาะ เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า Pondok ในภาษาอาหรับ แปลว่า กระท่อม แต่โดยความหมายและความเข้าใจทางการศึกษาแล้ว หมายถึง สถาบันที่ทำการสอนและเรียนศาสนาอิสลาม

อุทัย ทิรัญโต (2523 : 79) กล่าวว่า ปอเนาะ หมายถึง สถานที่อบรมสั่งสอนศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิมเพื่อให้มีความรู้ทางศาสนาสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ รู้จักบำเพ็ญกิจวัตรประจำวัน ตลอดจนความสัมพันธ์ทางครอบครัวและมรดก

ไพสิษฐ์ ชีวะกุล (2532 : 11) ให้ความหมายไว้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง โรงเรียนที่แปรสภาพและพัฒนาจากสถานศึกษาที่เรียกว่าปอเนาะและได้จดทะเบียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในปีพ.ศ.2514 ต่อมาเป็นโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 20(3) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2479 ซึ่งปัจจุบันเป็นโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 15(2)

¹ นักวิชาการ 8 (ว) อธิการผู้อำนวยการสำนักพัฒนาการศึกษา เขตการศึกษา 2

แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 เป็นโรงเรียนที่ทำการสอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญหรืออาชีพควบคู่กันไป หรือบางโรงเรียนสอนเฉพาะศาสนาอย่างเดียว ในที่นี้หากพูดถึงโรงเรียนปอเนาะ ก็ขอให้เข้าใจว่าหมายถึงโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

พระราชดำรัส : บทปฐมนิมิตแห่งการพัฒนาปอเนาะ

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่นับเป็นมิ่งมงคลยิ่งแก่งานการพัฒนาโรงเรียนปอเนาะอย่างแท้จริง คือ

...การศึกษาที่สำคัญมาก ให้พยายามจัดให้ได้ให้พลเมืองพูดภาษาไทย แม้จะพูดได้ไม่มากนัก เพียงแต่พอรู้เรื่องกันก็ยั้งดี เพราะเท่าที่ผ่านมา ผู้ที่ไม่รู้ภาษาไทยต้องใช้ล่ามแปล ควรให้พูดเข้าใจกันได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน...

พระราชดำรัสอันเป็นมิ่งมงคลยิ่งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานไว้เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมราษฎรจังหวัดยะลา วันที่ 23 มีนาคม 2502 ณ ครุสम्मณาการ

ภาคการศึกษา 2 (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 ในปัจจุบัน) ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา 2 ได้น้อมเกล้าฯ รับกระแสพระราชดำรัสนี้ไว้เหนือเกล้าเพื่อเป็นหลักชัยและแนวทางปรับปรุงการศึกษาของภูมิภาคนี้กันตลอดมา

การพัฒนาปอเนาะ

การพัฒนาปอเนาะอาจแบ่งได้เป็นส่วนใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. การพัฒนาปอเนาะเป็นแหล่งทำนุบำรุง

ประชากรใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่เขตการศึกษา 2 มีจำนวนมากถึงเกือบ 2 ล้านคน ซึ่งเคร่งครัดต่อหลักการศาสนา ยึดถืออัล-กุรอานและหะดีษของท่านนะบีเป็นหลักชัยในการประพฤติปฏิบัติตนในวิถีชีวิตประจำวันจนสามารถกล่าวได้ว่า ศาสนาอิสลามคือวิถีชีวิตของพี่น้องมุสลิม

ในส่วนของท่านนะบี (วณะของท่านนะบี) อันเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาที่สำคัญๆ มีหลายบทดังที่อาหะหมัด หะบาแย นักวิชาการศึกษานักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 ได้หยิบยกให้ผู้เขียนนำมากล่าวอ้างในบทความนี้คือ

...จงศึกษาหาความรู้แม้จะไปไกลถึงประเทศจีน...

...การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งบังคับ (ต้องศึกษา)

สำหรับมุสลิมทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย...

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำภีร์อัล-กุรอาน ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาไว้หลายบท ดังเช่น

...อัลลอฮ์ จะทรงยกย่องผู้ที่ศรัทธาและผู้ที่ศึกษาหาความรู้ไว้ในตำแหน่งที่สูงยิ่ง...

...และจงกล่าวว่ โอ้พระผู้เป็นเจ้าของฉันจงเพิ่มพูนความรู้ให้ฉันด้วยเถิด (20 : 115)

...จงกลัวว่เกิด ผู้ที่มีความรู้กับผู้ที่ไม่มีควมรู้นั้น ไม่แตกต่างกันดอกหรือ?...

ดังนั้น การพัฒนาปอเนาะให้เป็นแหล่งทำนบพักพิงของลูกหลานมุสลิมของเรานั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องพึงใส่ใจคือเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็คือ เคารยู่ดี ถิ่นดี จิตใจดี สุขภาพดี สภาวะแวดล้อมดีนั่นเอง โดยเน้นการทำให้เยาวชนมุสลิมของเราเหล่านี้ ได้ทำนบ

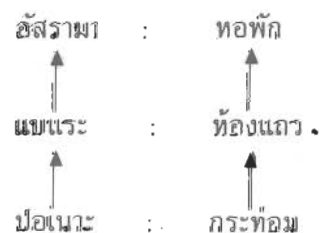
พักพิงอยู่ในอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย ถูกหลักสุขาภิบาล เป็นระเบียบเรียบร้อย มีห้องน้ำ ห้องสุขา ระบบการถ่ายเทน้ำ น้ำทิ้ง มีหลุมขยะแห้ง หลุมขยะเปียก มีน้ำอุปโภคบริโภคที่สะอาดเพียงพอ

สภาพปอเนาะในปัจจุบัน แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เรียกว่า ปอเนาะ อยู่ในสภาพเดิม คือเป็นกระท่อม

ลักษณะที่ 2 เรียกว่า แบบระะ พัฒนาขึ้นเป็นลักษณะห้องแถว

ลักษณะที่ 3 เรียกว่า ฮัรามา พัฒนาขึ้นจนเป็นลักษณะหอพัก

สามารถแสดงชั้นแห่งการปรับเปลี่ยนปอเนาะ ดังนี้

การพัฒนาปอเนาะให้เป็นแหล่งพำนักพักพิงของลูกหลานมุสลิมของรณานันท์ผู้ที่เกี่ยวข้อง
ฟังใส่ใจคือเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็คือ การอยู่ดี
กินดี ใจดี สุขภาพดี สภาพแวดล้อมดี
นั่นเอง

ปอเนาะทั้ง 3 ลักษณะมีดังนี้

ปอเนาะ : ดั้งเดิมนั้นที่พักของผู้เรียนศาสนาอิสลามเหล่านี้มีลักษณะเป็นกระท่อมหรือกระท้อหลังเล็กๆ ยกพื้นสูงชันประมาณครึ่งเมตรถึงหนึ่งเมตร ขนาดกว้าง 3-5 เมตร ยาว 4-6 เมตร โดยประมาณ กั้นฝาด้วยไม้กระดาน ฝาขัดแตะหรือสังกะสี หลังคามุงด้วยสังกะสี หญ้าแฝก หรือแผ่นจากหรือกระเบื้อง ปลูกเรียงราย เป็นแถวอย่างเป็นระบบระเบียบ จะมีอยู่โรงเรียนละ 10-50 หลัง พักกันหลังละ 2-5 คน

แบบระ : เป็นห้องแถวติดพื้นชั้นเดียว กั้นด้วยอิฐแดง หรืออิฐบล็อก สังกะสี หรือไม้ฝากระดานหลังคามุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง ดังพบที่โรงเรียนวัฒนธรรมอิสลาม ต.พ้อมิ่ง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ซึ่งมีมากกว่า 40 ชุด และยังมีพบเห็นในอีกหลายๆ โรงเรียน

อัสรามา : ผู้เขียนพร้อมคณะได้ไปตรวจเยี่ยมโรงเรียนแสงธรรม อ.สุไหงโกลลก จ.นราธิวาส ได้พบเห็นที่พักของนักเรียนปอเนาะที่ทันสมัยที่สุดเป็นครั้งแรก คือเป็นหอพักเป็นอาคารคอนกรีต 2 ชั้น เช่นเดียวกับหอพักของสถาบันราชภัฏหรือหอพักนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษา และต่อมายังได้ไปพบเห็นในอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนมุสลิมวิทยาลัยมูลนิธิ อ.เมือง จ.ภูเก็ต หรือที่โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ อ.เมือง จ.ยะลา เป็นต้น จึงนับเป็นการพัฒนาขั้นสูงสุดของปอเนาะปัจจุบัน

2. การพัฒนาด้านวิชาการ

พี่น้องชาวมุสลิมนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนศาสนาอิสลามกันตั้งแต่เยาว์วัย ตามลำดับดังนี้

เราฎาะฮ์ (Raudhah) เป็นการจัดการเรียนการสอนระดับอนุบาลแก่เด็กอายุ 3-5 ปี ตามสถานที่ที่

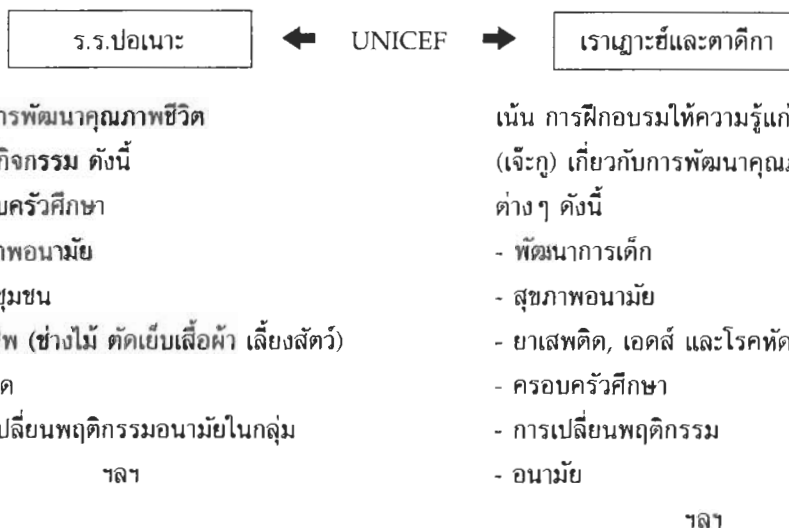

เจ้าของโรงเรียนจัดตั้งขึ้น ซึ่งจัดโดยเอกชนหรือมัสยิด
 ตาดิกา (Tadika) จัดการเรียนระดับประถมศึกษา
 ศึกษาแก่เด็กอายุ 6-11 ปี โดยสอนในวันเสาร์-อาทิตย์
 เป็นส่วนใหญ่ เรียนที่มัสยิดหรือที่คณะกรรมการมัสยิด
 กำหนด

ปอเนาะ (Pondok) เป็นการจัดการศึกษาใน
 ระดับมัธยมศึกษา ซึ่งจัดในโรงเรียนที่เรียกว่า โรงเรียน
 ปอเนาะ หรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยใน
 การส่งลูกหลานเข้าเรียนศาสนาที่ปอเนาะ จำเป็นต้องมีที่พัก
 ซึ่งมีลักษณะเป็นกระท่อมหลังเล็กๆ บริเวณใกล้ๆ สถานที่
 เรียนหนังสือซึ่งอาจเป็นโรงเรียนมัสยิด สุเหร่า หรือบาหลี-
 เซาะ หรือบ้านโต๊ะครู ลูกหลานของพี่น้องมุสลิมจะมาพำนัก

พักพิงในปอเนาะนี้ตลอดทั้งเวลาเปิดเรียน เป็นเวลาร่วม
 4-10 ปี โดยประมาณ โดยใช้ชีวิตอยู่ในปอเนาะนี้เสมือน
 บ้านของตน นั่นคือ ใช้เป็นที่หลับนอน หุงหาอาหาร อ่าน
 ตำรับตำรา พบปะพูดคุยสังสรรค์ระหว่างเพื่อน ๆ

ดังนั้น การจัดการศึกษาระดับเราเงาะซี ตาดิกา
 และปอเนาะจึงถูกกำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมาย หรือพื้นที่
 เป้าหมาย ในการดำเนินการพัฒนาของโครงการต่างๆ ที่
 เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของภาครัฐและภาค
 เอกชน อาทิเช่น UNICEF เป็นต้น จึงขอเสนอจุดเชื่อมโยง
 ของ UNICEF ต่อการพัฒนาโรงเรียนปอเนาะของเราด้วย
 แผนภูมิดังนี้

นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้

- 2.1 หลักสูตร และคู่มือหลักสูตร
- 2.2 แบบเรียน ตำราเรียน และคู่มือครู
- 2.3 หนังสือเสริมความรู้ หนังสืออ่านประกอบ
- 2.4 เอกสารระดับประถมศึกษาแบบต่างๆ
- 2.5 การเรียนการสอน โดยเน้นที่การจัดให้มี

และใช้ ซึ่งปัจจัยสำคัญยิ่งเหล่านี้ คือ

- 1) จุดประสงค์การเรียนรู้ หนังสืออ่านประกอบ
- 2) แผนการสอน

- 3) เทคนิคการสอนที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและสถานการณ์แห่งบทเรียน
- 4) การวัดผลประเมินผล เน้นที่ เครื่องมือวัด โดยเฉพาะการเขียนข้อสอบ
- 5) สื่อการเรียนการสอน
- 6) การนิเทศติดตามผล
- 2.6 สิ่งแวดล้อมอื่นๆ เน้น อุทยานการศึกษา ฯลฯ

3. ความสัมพันธ์กับชุมชน
 ด้วยการสนับสนุนโรงเรียนปอเนาะเข้าไปมีบทบาท
 ในการพัฒนาชุมชนกับทั้งสนับสนุน เร่งเร้า กระตุ้นให้ชุมชน

ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนโดยใช้รูปแบบบรมหรือบวร

ดังนั้น โรงเรียนปอเนาะควรที่จะเป็น "เป้าหมาย" ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนอย่างยิ่งเพราะเด็กเยาวชนเหล่านี้จะพักอาศัยอยู่ในโรงเรียน ตลอดเวลาที่เปิดทำการสอน เป็นเวลายาวนานถึง 4-10 ปี หากได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ที่ถูกต้องถูกหลักวิชาการแล้วก็เป็นที่เชื่อได้แน่นอนว่าเยาวชนของชาติเหล่านี้จะเจริญเติบโตเป็น "มุสลิมที่ดี" ต่อไป จึงกล่าวได้ว่า Pondok เป็นแหล่งรวม

หากได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ที่ถูกต้องถูกหลักวิชาการแล้วก็เป็นที่เชื่อได้แน่นอนว่าเยาวชนของชาติเหล่านี้จะเจริญเติบโตเป็น "มุสลิมที่ดี" ต่อไป

ทรัพยากรมนุษย์ หากผู้ที่เกี่ยวข้องจกมุ่งมั่นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ได้สุดสยามประเทศนี้แล้ว

เอกสารอ้างอิง

ไพสิษฐ์ ชิวกุล. 2532. "ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้".

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์. ม.ป.ป. ปอเนาะกับการศึกษา.(สำเนา)

สมานใจปราณี. 2526. ปอเนาะ. (สำเนา)

อุทัย ทิรัญโต. 2522. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

